OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

30.9.2021

Eduskunnan lakivaliokunta

Oikeusministeriön lausunto hallituksen esityksestä (HE 146/2021 vp) valtion talousarvioksi vuodelle 2022

Oikeusministeriön hallinnonalalle ehdotetaan vuodelle 2022 määrärahoja noin miljardi euroa. Hallinnonalan määrärahataso vastaa mitoitukseltaan (1,02 mrd. euroa) lähes vuoden 2021 varsinaisen talousarvion tasoa.

Luottamus oikeudenhoitoon on yhteiskunnan ja kansantalouden suotuisan kehityksen perusedellytys. Oikeusvaltiossa keskeistä on, että kansalaiset ja yritykset pystyvät luottamaan sekä lainsäädäntö- että oikeusprosesseihin. Luotettavan järjestelmän ylläpitäminen vaatii riittäviä resursseja. Vuoden budjettiesitys turvaa osaltaan tätä järjestelmää.

Oikeudenhoidon riittävät voimavarat eivät ole pelkästään lisärahoitusta, vaan oikeudenhoidon kokonaisuus on myös toimintatapojen ja rakenteiden uudistamista, palvelun laadusta huolehtimista ja digitalisaation hyödyntämistä. Tiettyyn määrärahatasoon tai htv-määriin ankkuroituminen ei välttämättä edistä oikeudenhoidon alan kehitystä muuttavassa toimintaympäristössä ja alijäämäisen valtiontalouden tilanteessa. Oikeudenhoidon palvelutuotannon taloudellinen tehokkuus syntyy henkilöstön ratkaisu- ja palvelutoiminnasta sekä digitalisaation tehokkaasta ja ennakkoluulottomasta hyödyntämisestä. Tuottavuuden kasvu koko oikeudenhoidon arvoketjussa vaatii myös ymmärrystä digitalisaation asemasta arvon lisääjänä ja muista tuottavuutta lisäävistä toimenpiteistä. Näitä oikeudenhoidon tuottamisen tekijöitä on tärkeää tarkastella ja selvittää kokonaisuutena.

Talouden isossa kuvassa valtion velkaantuminen jatkuu, pidemmällä aikavälillä julkinen talous jää koronaepidemian hellitettyäkin alijäämäiseksi. Valtiovarainministeriön syksyn 2021 ennusteen mukaan Suomen talous toipuu koronan aiheuttamasta vaikeuksista loppuvuoden 2021 ja alkuvuoden 2022 aikana, mutta talouden kasvu jää ennusteen mukaan väliaikaiseksi samoin kuin julkisen talouden hetkellinen alijäämäisyys 2021−2022. Julkisen talouden velkaantumisen taittaminen niin, että julkinen taloudenpito lepäisi vakaalla ja kestävällä perustalla pitkällä aikavälillä, vaatisi yhteiskunnan voimavarojen laajempaa ja tehokkaampaa

käyttöä: enemmän työllisiä, talouden ripeämpää kasvua ja kustannustehokkaampaa julkista hallintoa. Kustannustehokkaampi julkinen hallinto vaatii tekoja myös oikeudenhoidossa.

Huolimatta vallitsevasta valtiontalouden vaikeasta tilanteesta, budjetissa ehdotetaan kohdennettavaksi lisärahoitusta moniin tärkeisiin toimintoihin tai tehtäviin oikeusministeriön hallinnonalalla. Määrärahalisäykset eivät ole tasoltaan suuria, mutta ne ovat oikeinkohdistettuja ja siten ne turvaavat monen oikeusministeriön hallinnonalan tärkeän hankkeen ja tehtävän toteutumista.

Tuomioistuimet

Talousarvioesityksessä tuomioistuinten määrärahatasoksi esitetään 301 milj. eroa, mikä vastaa pitkälti tasoltaan vuoden 2021 varsinaisen talousarvion tuomioistuinmomentteja (25.10 luvun tuomioistuinomenttien mitoitus on vähentynyt 6 milj. euroa eli -2 %). Budjettiehdotuksessa esitetään 3,74 milj. määrärahaa kohdennettavaksi näytön keskittämiseen käräjäoikeuksiin ja todistelun taltioimiseen hovioikeuskäsittelyä varten vaadittavien videotallennusjärjestelmän suunnittelu- ja rakentamismenoihin. Jo aloitettua valmistelutyötä jatketaan ja järjestelmän käyttöönoton myötä parannetaan muutoksenhaussa tapahtuvan näytön arvioinnin oikeellisuutta, tehostetaan muutoksenhakumenettelyä sekä vähennetään muutoksenhausta asianosaisille ja todistajille aiheutuvia kustannuksia ja muuta haittaa. Oikeudenkäynnin painopiste siirtyy entistä enemmän käräjäoikeuteen. Eduskunnalle annettiin käsiteltäväksi budjettilakina määrärahatarpeeseen liittyvä hallituksen esitys eduskunnalle suullisen todistelun tallentamista ja vastaanottamista yleisissä tuomioistuimissa koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (HE 133/2021 vp). Esityksessä on kyse siitä, että suullisesta todistelusta tehtäisiin käräjäoikeudessa kuva- ja äänitallenne, jota hyödynnetään jatkovaiheissa. Näytön keskittämisestä syntyy pysyviä kustannuksia ja määrärahoja on kohdistettu ylläpitoon 7.10.2019 annetussa julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2021–2023 vuodesta 2023 lukien 2 milj. euroa.

Lisäksi talousarvioesityksessä ehdotetaan 1 milj. euron lisärahoitusta tuomioistuinten käsittelyaikojen lyhentämiseen. Käsittelyajat tuomioistuimissa ovat edelleen kasvussa ja useissa asiaryhmissä on merkittävä määrä pitkään kestäneitä asioita. Koronapandemian aiheuttama poikkeustilanne näkyy myös määräaikaisena tuomioistuinten lisäresurssitarpeena, mutta ei ole ainoa syy jutturuuhkalle.

Hallitusohjelmaan on kirjattu tavoitteeksi turvata resurssit ja osaaminen mm. viranomaistoimintaa, tutkimusta ja tiedonvälitystä uhkaavan järjestelmällisen häirinnän, uhkailun ja maalittamisen torjunnassa ja selvittämisessä. Lokakuussa voimaan tulevan lainsäädännön (L 698/2021) myötä laittomasta uhkauksesta tulee virallisen syytteen alainen rikos, tilanteissa, joissa uhkaus kohdistuu henkilöön hänen työtehtäviensä tai julkisen luottamustehtävänsä vuoksi. Talousarviossa on varattu vuodelle 2022 lainsäädännöstä aiheutuvien vaikutusten kattamiseen 385 000 euron määrärahaa tuomioistuimille ja 292 000 euron määräraha syyttäjille. Määräraha turvaa hallitusohjelmalinjauksen täytäntöönpanoa.

Talousosaamisen toiminto

Ylivelkaantuminen on kasvava yhteiskunnallinen ongelma ja moni velkaantunut kamppailee vaikean tilanteensa kanssa. Ongelmiin on kyettävä puuttumaan myös ennakollisesti. Ennalta ehkäisevällä talousneuvonnalla pyritään ehkäisemään ylivelkaantumista ja vähentämään

siihen liittyviä ongelmia. Suomen talousosaamisen edistämisen kansallisessa strategiassa tavoitteena on, että mahdollisimman moni ymmärtää talousosaamisen tärkeyden omassa elämässään ja pystyy tekemään taloudenpitonsa kannalta hyviä päätöksiä. Strategia on valmisteltu Suomen Pankin johdolla yhteistyössä oikeusministeriön ja muiden keskeisten viranomaisten ja toimijoiden kanssa. Talousosaamista tulee edistää kansalaistaitona ottaen huomioon eri ikäiset ja erilaisissa elämäntilanteissa olevat ihmiset. Suomessa talousosaamisen edistämisen toiminto ehdotetaan perustettavan oikeusministeriön hallinnonalalle talous- ja velkaneuvonnan yhteyteen, jolloin pystytään toimimaan monipaikkaisesti, saavuttamaan paremmin paikalliset toimijat ja voidaan ottaa paikallisesti vaikuttavat talousosaamisen tarpeet ja näkökulmat huomioon. Toiminto koordinoi valtakunnallisesti ja paikallisesti kansalaisten talousosaamisen parantamiseksi työtä tekevien viranomaisten ja muiden julkisten toimijoiden sekä yksityisen ja kolmannen sektorien toimijoiden toimintaa. Tavoitteena on, että toimijoiden välinen työnjako selkiintyy ja mahdollisia päällekkäisyyksiä voidaan poistaa. Budjettiesityksessä kohdennetaan toiminnon perustamiseksi 1 milj. lisämääräraha.

Rikosseuraamuslaitos

Rikosseuraamuslaitokselle esitetään 2 milj. lisärahoitusta, jonka avulla vähennetään vanginvartijoiden yksintyöskentelyä sekä panostetaan siihen, että naisvankien erityistarpeet voidaan huomioida nykyistä paremmin. Naisvankityöskentelyyn on välttämätöntä osoittaa läsnäolevaa ohjausta ja valvontaa. Vankilaturvallisuus on huolenaihe, koska yksintyöskentely on lisääntynyt henkilöresurssien niukkuudesta johtuen ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen kiinnittyneiden vankien määrä on lisääntynyt vankiloissa viime vuosina. Rikosseuraamuslaitoksen vaikea tilanne pohjautuu menneisiin vuosiin; vuosina 2006−2016 Rikosseuraamuslaitoksesta vähennettiin noin 500 htv:lla henkilöstöä, mutta laitosrakenne säilyi lähes entisellään. Talousarvioesityksessä rikosseuraamuslaitoksen toimintamenojen määrärahatasoksi esitetään 233 milj. euroa, mikä vastaa myös vuoden 2021 varsinaista talousarvion momentin 25.40.01 tasoa.

Aluevaalit

Aluevaalit toimitetaan sunnuntaina 23.1.2022, ja niiden kokonaiskulut ovat 11,9 milj. euroa. Vuodelle 2021 aluevaalien valmisteluun on jo varattu 4,1 milj., joten määrärahoihin esitetään vuodelle 2022 lisäystä 7,8 milj. Vaalipiirinä on hyvinvointialue ja vaaleissa valitaan jäsenet ja varajäsenet hyvinvointialueiden aluevaltuustoihin. Ensimmäiset aluevaalit toimitetaan erillisinä vaaleina, mutta vuodesta 2025 alkaen ne toimitetaan samanaikaisesti kuntavaalien kanssa.

Tietosuojavaltuutettu

Lisäksi budjettiesityksessä on määrärahakohdennuksia tietosuojavaltuutetulle. EU:n tietosuoja-asetus (GDPR) on tuonut tietosuojavaltuutetun toimistolle ennakoitua enemmän ilmoituksia tietoturvaloukkauksista. Niiden käsittelyyn ja tietosuojasertifiointien edistämiseen esitetään yhteensä 130 000 euron lisäystä. Sisäministeriön valmistelevat hallituksen esitykset, jotka koskevat matkustamiseen tietojärjestelmiä ja järjestelmien yhteentoimivuutta, aiheuttavat lisätyötä ja vaativat siten lisäresurssointia tietosuojavaltuutetulle. Lisätyö syntyy tarkistustöistä, neuvonnasta, avustamisesta ja raportoinnista. Talousarvioesityksessä ehdotetaan tietosuojavaltuutetulle 166 000 euron määrärahaa vuodelle 2022 EU-tietojärjestelmähankkeisiin liittyvien tehtävien suorittamiseen.

Koronapandemian vaikutukset

Koronavirustilanne on vaikuttanut monin tavoin oikeusministeriön hallinnonalalla. Koronalisäyksiä on tehty vuosina 2020−2021 ja paineita lisärahoitukselle tuleville vuosille seurataan tiiviisti ja huomioidaan talousarvioprosesseissa. Saatu lisärahoitus on edesauttanut mm. asioiden ruuhkanpurkua tuomioistuimissa. Oikeusministeriön hallinnonalalla koronavaikutukset näkyvät viiveellä ja koronasta aiheutuvat kustannukset ovat mitoitukseltaan suuria suhteutettuna noin 1 mrd. kokoiseen pääluokan kokoon ja niiden kattaminen lisärahoituksella on välttämätöntä. Oikeusministeriö pitää ilmeisenä, että koronavaikutukset näkyvät aiheutuneiden käsittelyjonojen purkamisena vielä vuosina 2022 ja 2023, joten on perusteltua odottaa, että näille vuosille saadaan ruuhkien purun mahdollistava lisärahoitus.

Lisätiedot: ohjausyksikön päällikkö, johtava asiantuntija Niina Puolusmäki p. 02951 50119 (etunimi.sukunimi@gov.fi)